

Atvirojo kodo programų teisinis reglamentavimas

LR įstatymuose šiuo metu sutinkamas vienintelis atvirojo kodo apibrėžimas – 2002 12 31 d. „Elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“ įstatyme – tai „laisvai platinami programų tekstai programavimo kalba“.

Pats atvirojo kodo programinis produktas apibrėžiamas kaip „sukurtas atvirojo kodo principu, kurį galima modifikuoti, laikantis prie jo pridedamų arba jame nurodytų licencijų sąlygų“.

Vadinasi, teisiniu požiūriu AK – tai programiniai produktai, kurių naudojimas, platinimas ir modifikavimas yra nustatytas Atvirojo kodo licencijomis bei jų sąlygomis, su kuriomis sutinkantis vartotojas savo ruožtu produktu gali disponuoti tiek, kiek jam tai suteikia licencija.

Bet kuri programa prasideda nuo jos sukūrimo. Kūrimo metu jos autorius sudeda į ją savo pastangas, mintis ir paverčia funkcionuojančiu mechanizmu. LR įstatymuose kompiuteriu programa apibrėžiama kaip – žodžiais, kodais, schemomis ar kitu pavidalu pateikiamų instrukcijų, kurios sudaro galimybę kompiuteriui atlikti tam tikrą užduotį ar pasiekti tam tikrą rezultatą, visuma. Autorius, sukūręs programą ar jos dalį, nuo jos sukūrimo momento įgauna visas autoriaus teises į ją. T.y. išskirtines teises teikti savo teisių subjektui – kompiuterinei programai ar jos daliai – licencines sąlygas. Licenciją reiktų suprasti kaip „autorių teisių, gretutinių teisių ar kito teisių subjekto (licenciaro) leidimas, suteikiantis kūrinio, gretutinių teisių ar kito teisių objekto naudotojui (licenciatui) teisę naudoti kūrinio originalą arba jo kopijas“.

Taigi, autorius sukuria programą, suteikia jai naudojimosi sąlygas ir atiduoda/perduoda vartotojui. Esminis Atvirojo kodo programų bruožas yra tas, kad autoriaus valia joms yra suteikiamos jau esančios licencijos, kurios ir yra apibrėžiamos kaip „Atvirojo kodo licencijos“, su jose numatytomis naudojimo, platinimo, modifikavimo, kopijavimo ir kitomis sąlygomis. Derėtų išvardinti kelias plačiausiai vartojamas ir autorių naudojamas AK licencijas: GNU bendroji viešoji licencija (nustatanti daugiausiai laisvės disponuoti, keisti ir platinti AK programas), Free BSD licencija (numatanti daugelį identiškų sąlygų kaip ir GNU, tačiau suteikianti vartotojui, įdėjusiam savų žinių į egzistuojančią programą ją „sukompiliuoti“ – t.y. uždaryti nesuteikiant sekantiems vartotojams „uždarytos“ programos išeities tekstų) ir kt.

Verta paminėti sekančius kriterijus, kurie yra būtini, kad programą galimą būtų apibrėžti kaip „Atvirojo kodo“:

- Laisvas perplatinimas - licencija neturi uždrausti kam nors parduoti ar perduoti programinės įrangos kaip po programinės įrangos distribucijos dalies, licencija taip pat neturi reikalauti honoraro ar kokio kito mokesčio už tokį pardavimą.
- AK programa privalo turėti išeitinį kodą bei turi leisti platinimą išeitiniu kodu, o taip pat sukompiliuota forma. Jei kažkuri dalis neplatinama su išeitiniu kodu dėl savo dydžio ar kt. sąlygų, turi būti aiškiai apibrėžtos galimybės įsigyti atvirąjį kodą apmokant ne daugiau nei motyvuotas kopijavimo išlaidas, arba labiau priimtina - atsisiųst Internetu nemokamai. Išeitinis kodas turi būti pateiktas forma, kuria bet koks programuotojas galėtų jį modifikuoti. Tyčinis kodo modifikavimas, kuris suklaidintų programuotoją yra draudžiamas.
- Licencija turi leisti atlikti modifikacijas bei kurti išvestinius darbus, o taip pat turi leisti tuos darbus platinti su tokia pat licencija kaip ir išeitinis kodas.
- Licencija gali uždrausti platinti modifikuotą išeinamąjį kodą, tik tai tuo atveju, jei ji leidžia platinti originalų kodą kartu su pataisymų failais (patches), kurie leistų modifikuoti galutinį produktą kompiliacijos metu. Licencija privalo aiškiai leisti iš modifikuoto išeinamojo kodo

sukompiluoatų programų platinimą. licencija gali reikalauti, kad modifikuoti produktai turėtų kitokį pavadinimą ar versijos numerį, nei autoriaus originalus produktas.

- Licencija neturi diskriminuoti jokio asmens ar asmenų grupės.
- Licencija neturi uždrausti programos naudojimo tam tikroje specifinėje srityje. Pavyzdžiui, licencija negali uždrausti naudoti programos komerciniams tikslams, arba genetinių tyrimų atlikimui.
- Teisės ir pareigos apibrėžtos licencijoje, turi liesti visus, kuriems yra išplatinama programinė įranga ar jos išeitinis kodas. Ši licencija neturi būti platinama su kokia nors kita papildoma licencija, kurią būtų privaloma vykdyti arba su ja sutikti.
- Licencija neturi būti specifinė produktui.
- Teisės priskirtos programai neturi priklausyti nuo to ar ji yra programinio paketo (distribucijos) dalis. Jei programa yra atskirta nuo programinio paketo ir panaudota ar išplatinta sutinkant su programos licencijos sąlygomis, visos šalys, kurioms programa yra išplatinta turi gauti tokias pačias teises, kaip ir tie, kurie gauna programą kartu su visu programiniu paketu.
- Licencija neturi riboti programinės įrangos platinamos kartus su licencijuojamomis programomis. Pavyzdžiui licencija neturi reikalauti, kad visa programinė įranga platinama toje pačioje laikmenoje privalėtų būti kaip Atvirojo Kodo.

Atvirojo kodo programų licencijoms Lietuvoje taikytinas ir vienas labai svarbus kriterijus apibrėžtas Civiliniame kodekse – tai užsienio teisės taikymas (juk licencija gali būti sukurta remiantis ne Lietuvos įstatymais, kurie, savo ruožtu, gali prieštarauti licencijos sąlygoms). Taigi, šiuo atveju užsienio teisės taikymas – normos „netaikomos, jeigu prieštarautų Konstitucijai ar įtvirtintai viešajai tvarkai“.

Išsiaiškinus apie sąlygas, keliamas AK programoms, verta paminėti ir apie galiojančių teisės normų pritaikymą sąlygų egzistavimui užtikrinti, o esant reikalui – ir jas apginti. Autorių teisių, gretutinių teisių ar kitų teisių pažeidimu laikomi šie veiksmai:

- 1) kūrinio, gretutinių teisių ar kitų teisių objekto naudojimas (įskaitant išleidimą, atgaminimą, viešą rodymą, viešą atlikimą, transliavimą, retransliavimą ar kitokį viešą paskelbimą) ir platinimas be šių teisių subjekto licencijos (nesudarius sutarties arba pažeidžiant jos sąlygas);
- 2) kūrinių, gretutinių teisių ar kitų teisių objektų neteisėtų kopijų importavimas, eksportavimas, platinimas, gabenimas ar laikymas komerciniais tikslais;
- 3) įstatymuose ar autorinėse sutartyse nustatyto atlyginimo nesumokėjimas;
- 4) autoriaus ar atlikėjo asmeninių neturtinių teisių pažeidimas;
- 5) nuorodų į neteisėtai viešai paskelbtus autorių teisių, gretutinių teisių ir kitų teisių objektus teikimas interneto svetainėse, kai nuorodas teikiantis asmuo tai daro žinodamas ar turėdamas žinoti, kad autorių teisių, gretutinių teisių ir kitų teisių objektai yra neteisėtai viešai paskelbti;
- 6) kitų įstatymų nustatytų autorių teisių, gretutinių teisių ar kitų teisių pažeidimas.

Licencijos(-ų) sąlygų pažeidimu padarytos materialinės, moralinės ar kitokios žalos atlyginimą šiuo metu reguliuoja galiojantys Civilinio kodekso, Administracinių teisės pažeidimų kodekso ir Baudžiamojo kodekso institutai.

Nors šiai dienai LR įstatymuose sunku rast AK atribojimą nuo Uždarąjo kodo, tačiau jau pastebimi pirmieji poslinkiai sprendžiant šį klausimą, pasirodančiuose naujuose teisės aktuose galima įžvelgti neblogas AK, kaip atskirai reglamentuoto autorinės teisės objekto, perspektyvas.